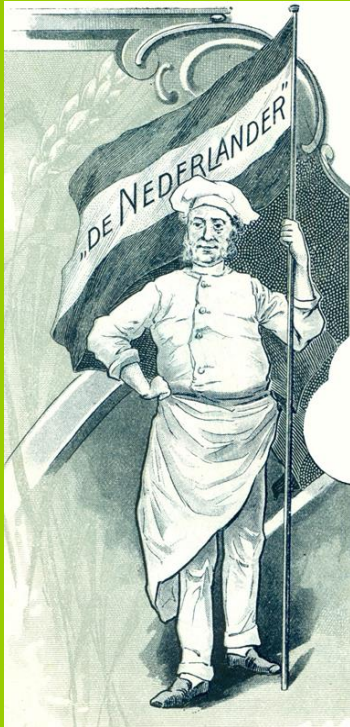

B.J. Lindeboom & Zonen Koekfabriek „De Nederlander” Amsterdam

De naam Lindeboom leidt tot verwarring. De heer B.J. Lindeboom had een koekfabriek genaamd „De Nederlander” in Amsterdam. Er is echter ook een koekfabriek met de naam „De Lindeboom”, van de Firma Wed. B. van Doesburg. Die heeft niets van doen met de fabriek van de heer Lindeboom. Koekfabriek „De Lindeboom” heeft alleen een serie reclamezegels uitgegeven en in de twintiger jaren enkele leesboeken geïllustreerd door Willy Schermelé.

Koekfabriek „De Nederlander” van B.J. Lindeboom & Zonen heeft aan het begin van de eeuw vier grote insteekalbums uitgebracht en behoort daarmee tot de zes grote koek- en beschuitfabrieken die de top van de albumuitgevers aanvoeren. Op en in deze albums is Koekfabriek „De Nederlander” vermeld, en het hiernaast afgebeelde logo is opgenomen op de titelpagina. Lindeboom bracht bovendien „Nederland” duidelijk tot uiting op de omslag van het eerste album en op de achterkant van het tweede album. Achterop de plaatjes is echter niet „De Nederlander” vermeld, maar alleen B.J. Lindeboom & Zonen.

B.J. Lindeboom produceerde vanaf 1883 peperkoek en banket. In 1890 blijkt hij een fabriek te hebben genaamd „De Wachter” aan de Jan Hanzenstraat samen met Haust, die al vanaf 1840 brood en beschuit bakt. Hoe en wanneer het samengaan tot stand is gekomen is niet bekend. In december 1894 komt het tot onenigheid als de heer J.H. Haust, die het bedrijf al sinds 1875 leidt, het gehele personeel van de bakkerij ontslag aan heeft gezegd na een stakingsactie. In een schrijven aan De Tijd zegt meneer Haust dat de staking onterecht was omdat de werkers slechts 72 uur per week werken (incl. de zondagochtend tot half twaalf; de heer Haust hecht aan de zondagsrust) en het loon goed is. De bakkers-knechten gaan weer aan het werk, maar Lindeboom bouwt hierna een eigen fabriek aan de Prinsengracht. In november 1895 wordt de firma Haust en Lindeboom gesplitst. Haust gaat door met het bakken van beschuit in de fabriek aan de Jan Hanzenstraat, onder de naam „De Volharding”. Lindeboom start aan de Prinsengracht met de productie van koek en banket onder de naam „De Nederlander”. Er werken dan 40 man in de nieuwe fabriek, „die elke week wel 5000 KG. koek afleveren”, aldus De Tijd.

De firma Haust & Lindeboom bracht vanaf circa 1890 zoals veel bedrijven diverse chromo's uit. Er zijn er zo'n 200 bekend.

Lindeboom kreeg rond de eeuwwisseling te maken met toenemende concurrentie van de Zaandamse broodbakker Verkade die ook in diverse soorten koek ging doen. In 1903 begon Verkade bovendien met de verspreiding van uit Duitsland gehaalde series automatenplaatjes met in Duitsland gemaakte insteekalbums. Lindeboom kwam met een tegenactie. Hij koos er niet voor om ook de bekende automatenplaatjes uit Duitsland te halen, maar bedacht iets nieuws, namelijk een kruising tussen chromo's (kleurenlithoplaatjes) in automatenformaat van circa 47 x 95 mm en "zwartjes", kleine zwart-wit fotoplaatjes van meestal 40 x 60 mm die vanaf circa 1903 in steeds grotere aantallen over de markt spoelden, meestal met kleine neutrale inschuifalbums. Lindeboom liet 24 series van 6 zwart-wit fotoplaatjes van circa automatenformaat vervaardigen met een groot kwarto insteekalbum. Het album met de titel "Fotografie Album" is gemaakt naar het model van het tweede Plaatjes-Album van Verkade dat enkele maanden eerder uitkwam. De foto's hebben een witte rand, met daar omheen nog eens een zwarte lijst. Helaas heeft deze overbodige "rouwrand" als gevolg dat de gevulde albums onnodig somber ogen. Bovendien zijn door de dubbele rand de afbeeldingen verder verkleind dan nodig was. Kennelijk was de firma er wel tevreden mee, want een jaar later verscheen de volgende reeks van 24 series plaatjes in dezelfde uitvoering, met eenzelfde album. Weer een jaar later verscheen het derde fotografiealbum. Dit is niet meer gemaakt zoals de Plaatjes-Albums van Verkade met de kwetsbare gelakte papieren rug, maar met een linnen rug, maar wel weer met de zware bladen in de band geniet.

De albums werden verkocht voor 25 cent, dezelfde prijs als die van Verkade. In een boekbespreking van het derde album in een dagblad werd gesproken van "een fraai album voor een spotprijsje. Kinderen zullen zich uitstekend met dat album vermaken". Lindeboom sprak in een advertentie in dezelfde krant evenwel van "zeer leerrijk voor kinderen".

De series foto's in het eerste album waren nauwelijks op kinderen gericht: klederdrachten, beroemde personen, topografische foto's, afgewisseld met zes series dieren. Het tweede album begint met drie series die wel op kinderen gericht zijn; dit zijn getekende plaatjes, evenals de laatste twee series met taferelen uit de vaderlandse geschiedenis. Het derde album heeft tien series voor de kinderen, waaronder drie series bekende kinderfotootjes die ook als zwartjes uitgegeven zijn.

Het albumnummer is niet vermeld op of in de albums. Op de titelpagina is echter wel de periode vermeld waarin de plaatjes bij de artikelen verpakt werden. Hieraan is dus te zien om welk album het gaat: Album 1, Juni 1904 – Juni 1905; Album 2, Juni 1905 – Juni 1906; Album 3, Juni 1906 – Juni 1907.

Na het gereedkomen van het derde fotografiealbum sloeg Lindeboom direct een andere richting in. Al in oktober 1907 verscheen een nieuw album getiteld "Het Dierenleven – Zoogdieren". Dit album heeft tekst en de plaatjes, weer 24 series van 6 in automatenformaat, zijn nu geschilderd. Dit album was bedoeld als eerste van een reeks van "Geheel de Dierenwereld".

Het is niet onwaarschijnlijk dat Lindeboom tot dit nieuwe initiatief gekomen is omdat Verkade na de drie Plaatjes-Albums in 1906 uitkwam met het eerste Nederlandse album met tekst "Lente" met geschilderde natuurplaatjes. Verkade kwam meteen het jaar daarna met een vervolg. Voor Lindeboom was dat kennelijk te veel gevraagd en de firma stopte met het uitgeven van albums.

Legplaten

Het einde van de albums betekende echter niet het einde van reclameplaatjes. Enkele jaren later kwam Lindeboom weer met iets nieuws, chromo's in series van 24 die samen een legplaat vormen, mogelijk de eerste Nederlandse reclamepuzzels. Deze plaatjes zijn ook weer iets kleiner dan automatenformaat, namelijk 40 x 83 mm; een complete legplaat van 6 x 4 plaatjes is daarmee van groot kwartoformaat, 24 x 33 cm. De legplaten werden uitgebracht in een reeks van 6, dus weer met 144 plaatjes in totaal. In 1911 volgde een tweede reeks, en enkele jaren later een derde. Concurrent De Vliet in Koog aan de Zaan heeft ook één reeks van 6 uitgegeven, met andere afbeeldingen.

Een selectie van 96 van deze plaatjes, aangevuld met een titel en nummer op de voorzijde, is als reclameserie op de markt gebracht door Wijnperle Reclame artikelen en o.a. uitgegeven door Koekfabriek „De Bijenkorf” in Utrecht.

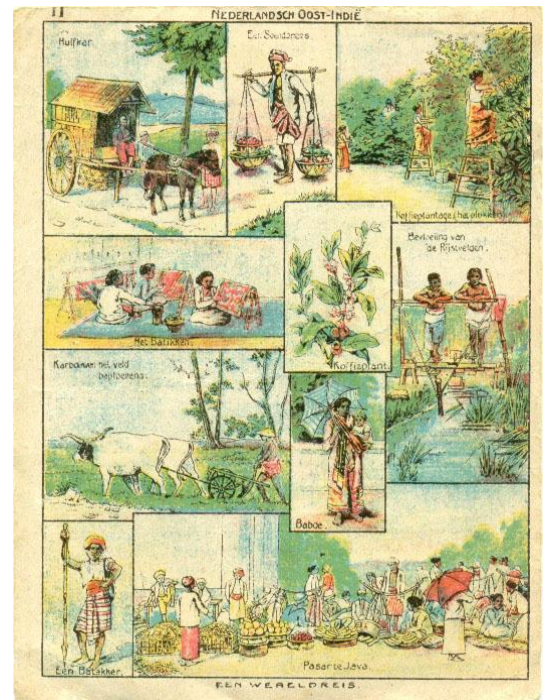
Plaatje 29 van de reclameserie. Deze zelfingenomen vorst werd twee jaar later vermoord.

De versie van Lindeboom, Album 2 Serie 15, Regeerende vorsten, No. 11.

De legplaten hebben de volgende onderwerpen:

- I. Nederland
- II. Nederlandsch Oost-Indië
- III. Amerika
- IV. Azië
- V. Afrika
- VI. Australië

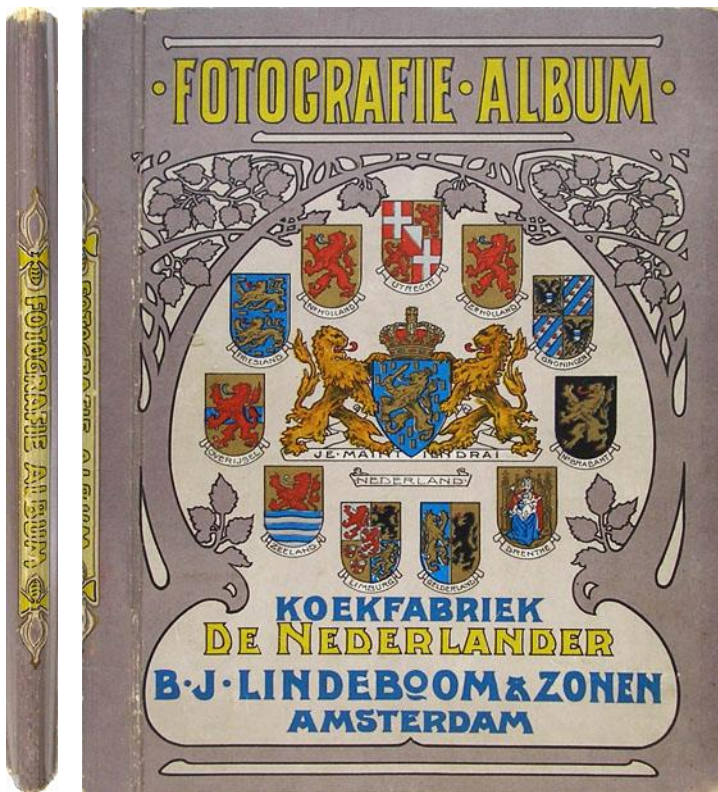

*Kleine folder voor de 3^e reeks, met afbeelding van
plaat II Oost-Indië op 1/9 van de ware grootte,
tevens bestelformulier voor de bijbehorende doos.*

*De eerste doos legplaten, onderwerpen uit de Vaderlandsche Geschiedenis,
met de afbeelding van de plaat Ido de Minstreef.*

De Eerste Wereldoorlog maakte een einde aan de reclame-uitgaven.

LINA01

Lindeboom's Fotografie Album

Fotografie-album. Koefabriek De Nederlander. B.J. Lindeboom & Zonen Amsterdam. 1904

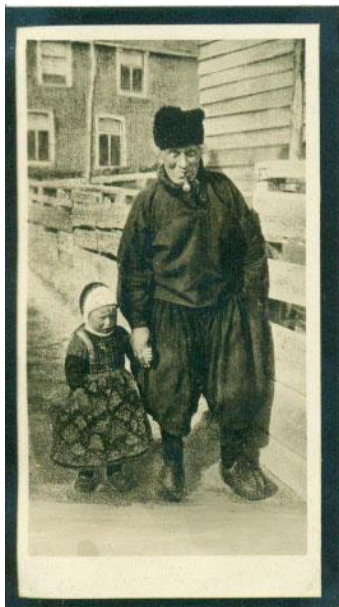
Insteekealbum met 12 stijve bladen voor 24 series van 6 plaatjes, met een wit titelblad en een blad inhoudsopgave voorin en schutblad achterin.

Het albumnummer is niet vermeld op of in het album. Op de titelpagina is echter wel de periode vermeld waarin de plaatjes bij de artikelen verpakt werden. Dit eerste album is gedateerd Juni 1904 – Juni 1905.

Kenmerken

Kwarto insteekealbum van 24,5 x 30,5 cm, met zacht kartonnen kapt en papieren rug. De zachte kartonnen kapt met enkele lagen dun papier erop geperst en daarna geveerd, is zeer kwetsbaar. Vooral de rug is vaak zwaar beschadigd. Bij dit album zijn in de decoratie van de rug twee bijtjes opgenomen. Hoewel de bijenkorf niet officieel een merk van Lindeboom is, gebruikt het bedrijf de bijenkorf en bijen wel als beeldmerken. De achterkant is volledig gedecoreerd.

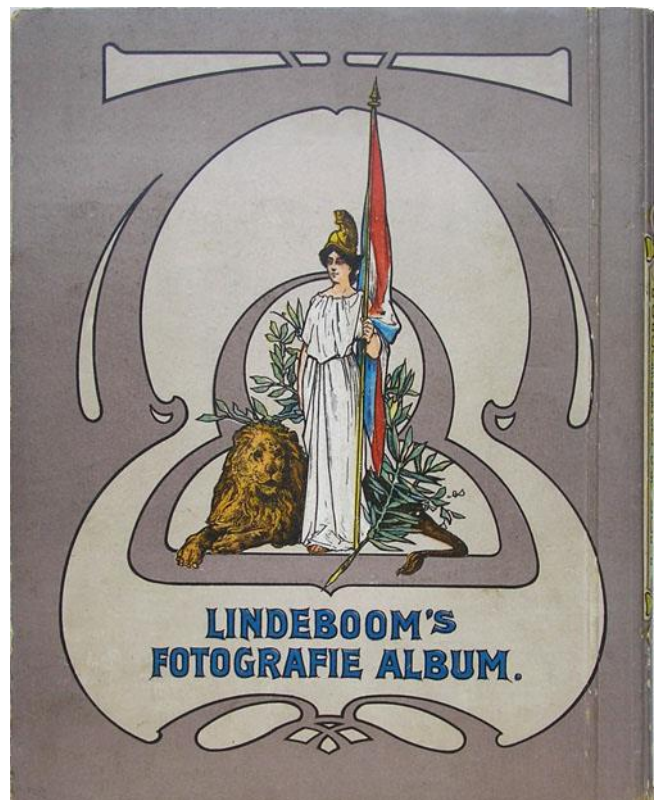
Het album is op dezelfde wijze vormgegeven als de Plaatjes-Albums van Verkade. Het bevat 12 stijve bladen die in de band geniet zijn, met ruimte voor het insteken van 6 plaatjes aan weerskanten. Er zijn afwisselend bladen met alleen staande en alleen liggende plaatjes. Boven elke pagina is het serienummer en de titel van de serie afgedrukt. Dit album bevat alleen fotoplaatjes. De plaatjes van 44 x 80 mm zijn korter dan automatenformaat. Zonder de zwarte rand komt de breedte ongeveer overeen met de meest voorkomende zwartjes (40 x 60 mm), maar de afbeeldingen zijn aanzienlijk langer. Achterop de plaatjes is in de kop het serienummer en de serienaam vermeld, gevolgd door het plaatjesnummer en titel. Daaronder volgt een lijst van artikelen waarin de foto's verpakt zijn.

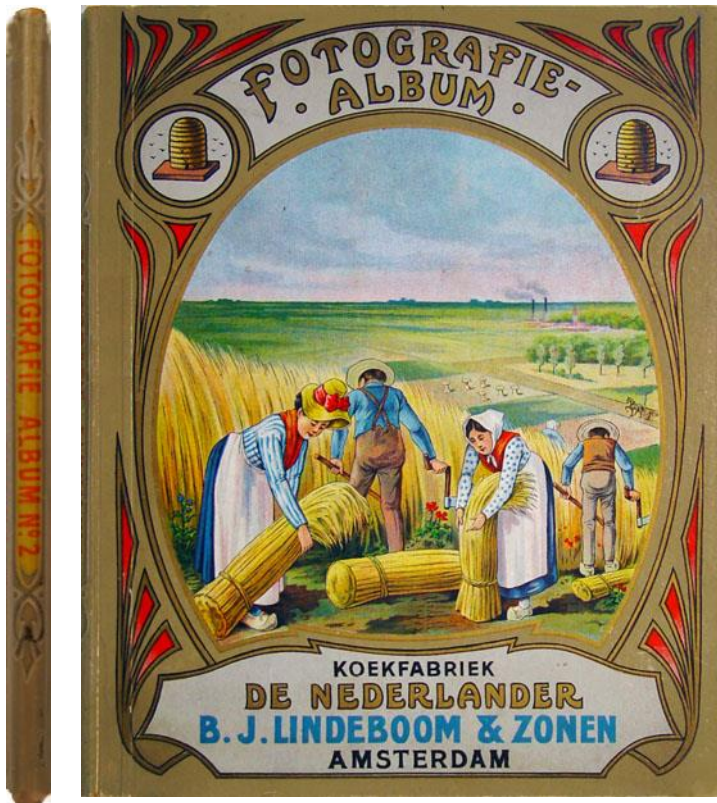

Serie 1 Hollandsche
Kleederdrachten plaatje 1.
Marken (man)

Bij dit eerste album is het nummer van het album nog niet achterop de plaatjes vermeld. (In serie 11 zijn de nummers 3 en 5 op de achterkant van de plaatjes verwisseld.)

Een opmerkelijke bijzonderheid van deze eerste series plaatjes is, dat de afbeelding binnen het zwarte kader een bruine tint heeft.

LINA02

Lindeboom's Fotografie Album

Fotografie-album 2. Koekfabriek De Nederlander. B.J. Lindeboom & Zonen Amsterdam. 1905

Insteealbum met stijve bladen voor 24 series van 6 zwart-wit plaatjes, met een wit titelblad en een blad inhoudsopgave voorin en schutblad achterin.

Het albumnummer 2 is alleen op de rug van het album vermeld. Op de titelpagina is de periode vermeld waarin de plaatjes bij de artikelen verpakt werden. Dit tweede album is gedateerd Juni 1905 – Juni 1906.

Kenmerken

Kwarto insteealbum van 24,5 x 30,5 cm, met zacht kartonnen kapt en papieren rug. De zachte kartonnen kapt met enkele lagen dun papier erop geperst en daarna geveerd, is zeer kwetsbaar. Vooral de rug is vaak zwaar beschadigd. De voorkant is getooid met bijenkorven en een oogstaafereel met een koekfabriek aan de horizon. Op de achterkant worden de wapens van het land en de provincies, die de voorkant van het eerste album sieren, herhaald.

Het tweede Fotografie Album is op dezelfde wijze vormgegeven als het eerste. Het bevat 12 stijve bladen die in de band geniet zijn, met ruimte voor het insteken van 6 plaatjes aan weerskanten. Er zijn afwisselend bladen met alleen staande en met alleen liggende plaatjes. Boven elke pagina is onder de vette kop "Lindeboom's Fotografie Album" het serienummer en de titel van de serie afgedrukt, en onder elk plaatje het nummer en de titel van het plaatje.

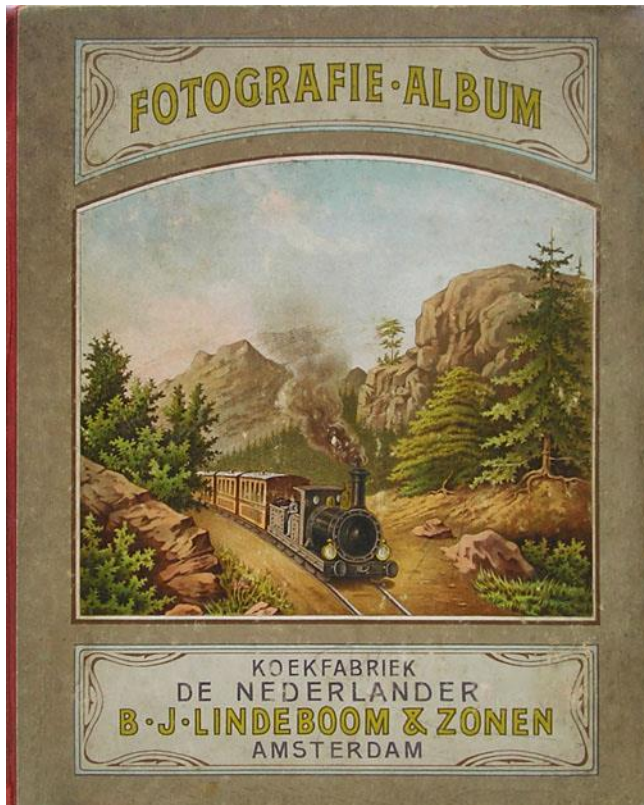
Het eerste plaatje van de getekende Serie 1. Wonderlijke avonturen van een wielrijder in Afrika, die zijn plagerij moet bekopen met het verlies van zijn rijwiel.

Dit album bevat naast de foto- en reproductieplaatjes 5 series getekende plaatjes: een slapstick, twee series sprookjes en een dubbele serie Vaderlandsche geschiedenis.

Alle plaatjes zijn gedrukt in zwart-wit. De plaatjes van 45 x 80 mm zijn iets breder dan die van het eerste album.

Achterop de plaatjes is weer in de kop het serienummer en serienaam vermeld, gevolgd door het plaatjesnummer en de titel. Daaronder volgt een lijst van artikelen waarin de plaatjes verpakt zijn. Nu is ook "Album No. 2" vermeld.

LINA03

Lindeboom's Fotografie Album

Fotografie-album. Koekfabriek De Nederlander. B.J. Lindeboom & Zonen Amsterdam. 1906

Insteekealbum met stijve bladen voor 24 series van 6 zwart-wit plaatjes, met een wit titelblad en een blad inhoudsopgave voorin.

Het albumnummer is niet vermeld op of in het album. Op de titelpagina is echter wel de periode vermeld waarin de plaatjes bij de artikelen verpakt werden. Dit derde album is gedateerd 15 Juni 1906 – Juni 1907.

Kenmerken

Dit album is anders vormgegeven dan de eerste twee. Kwarto insteekealbum van 24,5 x 30,5 cm, met stijve kaft en linnen rug. De voorkant is gesierd met een populair thema, een stoomtrein in een berglandschap. De achterkant laat als idyllische tegenhanger een stoompassagiersschip in een tropische baai zien.

Het album bevat weer 12 stijve bladen die in de band geniet zijn, nu aangevuld met vulstrips waardoor de band minder bol gaat staan dan bij de eerste twee albums. Elk blad biedt ruimte voor het insteken van 6 plaatjes aan weerskanten. Er zijn afwisselend bladen met alleen

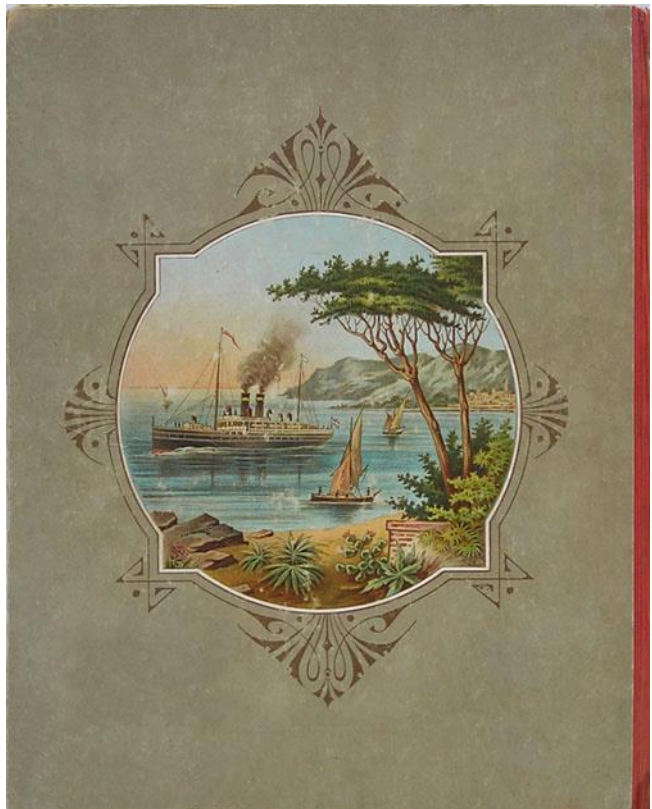
staande en met alleen liggende plaatjes. Boven elke pagina is onder de vette kop "Lindeboom's Fotografie Album" het serienummer en de titel van de serie afgedrukt, en onder elk plaatje het nummer en de titel van het plaatje. Merkwaardig is de series in dit album Romeins genummerd.

Welbekend van de zwartjes:
Serie 4: Twee trouwe kameraden

Dit album bevat naast de foto- en reproductieplaatjes 7 series getekende plaatjes: een slapstick, vier series sprookjes, een dierenfabel en als laatste het leven van Michiel de Ruyter, van wie in 1907 de driehonderdste geboortedag werd gevierd. Het bevat verder drie series kinderplaatjes die welbekend zijn als zwartjes.

De plaatjes van 44 x 80 mm zijn in zwart-wit gedrukt. Achterop de plaatjes is weer in de kop het serienummer en de serienaam vermeld, gevolgd door het plaatjesnummer en de titel. Daaronder volgt een lijst van artikelen waarin de plaatjes verpakt zijn met daarbij de vermelding "Album No. 3".

LINA04

Dierenleven

Album № 4 Dierenleven – Zoogdieren. Lindeboom & Zonen, Amsterdam, (oktober 1907)

12 dikke insteekbadan met 144 chromo's, afgewisseld met 13 dunne tekstbladen, met een wit titelblad en een blad inhoudsopgave voorin.
Informatieblad over albums en plaatjes los bijgevoegd.
Prijs: 35 cent

Kenmerken

Kwarto insteekalbum van 24,5 x 30,5 cm, met stijve kaft en linnen rug, zoals het derde album. Op de achterkant staat een groot geschilderd medaillon met herten. De insteekbladen met vulstrips en tussengevoegde tekstbladen zijn in de band geniet. Bij elk insteekblad hoort een tekstblad, zodat naast een serie plaatjes de gehele beschrijvende tekst staat. Op de voorkant van het eerste blad staat een uitvoerig voorwoord waarin aangegeven wordt dat bij voldoende belangstelling meerdere albums zullen volgen die samen "een volledig overzicht van Geheel de Dierenwereld" kunnen worden. De tekstbladen zijn van goedkoop papier dat door ouderdom bros wordt en snel scheurt, net als in het verwante Indië-album van Hille, ACL en De Boer.

De plaatjes zijn chromo's (kleurenlitho's) op helderwit dun karton, zodat ze goed ingestoken kunnen worden, een fractie groter dan in de voorgaande albums (circa 46 x 82 mm). De schilder is onbekend. De lithografische kwaliteit is goed, maar de uitbeelding van de dieren is vaak matig en de voorstellingen zijn vaak houterig en soms zelfs kinderlijk. De plaatjes zijn op de achterkant per serie genummerd. Serie 5 heeft op de plaatjes foutief het serienummer 4; serie 4 komt dus achterop de plaatjes tweemaal voor en serienummer 5 ontbreekt. Serienummers 18 en 19 zijn op de achterkant van de plaatjes verwisseld. Verder komen er nog diverse fouten voor in de benamingen en de nummering van de plaatjes. Op de volgende pagina is een volledige lijst van fouten opgenomen. Het is bij deze serie dus nodig om de plaats waar een plaatje ingestoken moet worden te zoeken aan de hand van de titel van het plaatje.

De drukker was kennelijk niet bekend met het ondersteboven hangen van vleermuizen; de opdruk op de achterkant serie 11 nr. 5 is ondersteboven. Op de achterkant van de plaatjes staat foutief Album № 4 „Het Dierenleven”, en ook in de advertenties wordt als titel „Het Dierenleven” vermeld. „Zoogdieren” is daarbij niet vermeld.

Inhoud

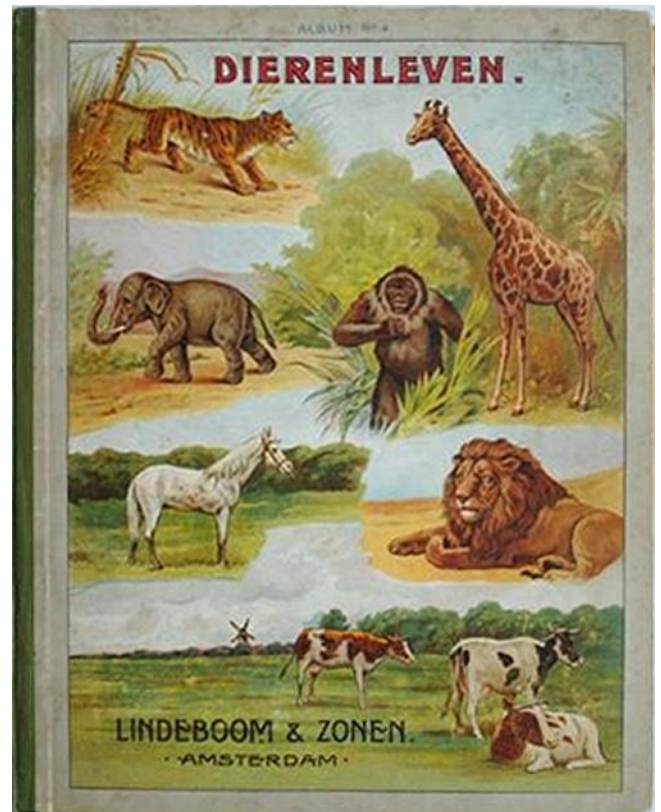
De schrijver met het initiaal T. is onbekend. In de tekstpagina per serie worden alle zes getoonde dieren vernoemd en behandeld. De auteur lijkt over een gedegen kennis te beschikken en vermeldt veel relevants, hoewel vaak sterk gedateerd. Zo wordt de „Turksche Aap” (serie 1 no. 3) – wat dat ook voor een diertje moge zijn – aangeduid als „het kermis aapje”, en de „Bruinen Beer” (serie 8 no. 5) kennen wij allen „rondtrekkend met een berenleider”. Aardig is ook Serie 18 nummer 6 „De Varkenshoeder”. De olifanten, die wij dikhuiden noemen, heten hier „Snuiddieren”, terwijl onder dikhuidigen varkens, nijlpaarden, neushoorns en tapirs worden verstaan.

De opzet is redelijk systematisch, gegroepeerd per serie, maar de categorieën zijn naar onze begrippen opmerkelijk. Serie 1 Apen der oude wereld en Serie 2 Apen der nieuwe wereld, Serie 3 – 5 Katachtigen, Serie 6 Hondachtigen, Serie 7 Marterachtigen, Serie 8 De Beren, Serie 9 Rob-achtigen, Serie 10 Insecten-eters, Serie 11 Handvleugeligen,

Serie 12 – 14 Knaagdieren, Serie 15 Herkauwers – Holhoornigen, Serie 16 Herkauwers – Hert en hertachtigen, Serie 17 Herkauwers – Giraf en kameel, Serie 18 Dikhuidigen (varkens), Serie 19 Paardachtigen, Serie 20 Dikhuidigen – Nijlpaard, Neushoorn en Tapir, Serie 21 Snuiddieren (= olifanten), Serie 22 Walvisachtigen, Serie 23 Tandellozen – Gordeldier, Miereneter en Luiaard, Serie 24 Buideldieren en Vogelbekdieren.

Serie 5 plaatje 5. „Leeuwenjacht”

Als de leeuw zich komt aanbieden om geschoten te worden, ga je er eens gemakkelijk voor staan om hem goed te raken.

Lijst van afwijkingen

In het album:	Op het plaatje:
Serie 2	
No 1. Slingerapen in de boomen	No. 1. Slingeraap en den boom
No 6. Vosapen	No. 6. Vosaap
Serie 3	
No. 1 Onze kat en de Nubische	No. 3. Idem
No. 2. Katjes-spel	No. 4. Idem
No. 3. Tijgerkat	No. 5. Idem
No. 4. Cyperische	No. 1. Idem
No. 5 Wilde ...	No. 2. Idem
Serie 7	
No. 3. Veelvraat	No. 4. Idem
No. 4. Das	No. 3. Idem
Serie 8	
No. 1. Waschbeer	No. 6. Idem
No. 2. Zwarte beer	No. 3. IJsbeer
No. 3. Kraag	No. 4. Idem
No. 4. Neusbeer	No. 5. Rolstaartbeer
No. 5. Bruine Beer	No. 1. Idem
N.B. De Zwarte beer en de Neusbeer komen dus niet voor op de plaatjes. In plaats daarvan komen de IJsbeer en de Rolstaartbeer voor.	
Serie 10	
No. 3. Egel door Kat of Hond aangevallen	No. 3. Kat of Egel door hond aangevallen
Serie 14	
No. 5. Marmot	No. 6. Marmot
No. 6. Prairiehonden	No. 5. Prairiehonden
Serie 17	
No. 1. Giraffe	No. 2. idem
No. 2. Kameelen	No. 3. Idem
No. 3. Lama's	No. 5. Idem
No. 4. Jacht	No. 1. Idem
No. 5. Dromedaris	No. 4. Idem

Alle plaatjes van Serie 18 en 19 zijn verwisseld achterop op de plaatjes.